

Георгиос Нектариос Лонс

Хеленски отворени универзитет, Патра

Универзитет Сингидунум, Београд

e-mail: lois.georgios@ac.eap.gr

МЕЂУНАРОДНА ДИПЛОМАТИЈА И ПОЛИТИКА У ИЗБОРУ ВАСЕЉЕНСКОГ ПАТРИЈАРХА АТИНАГОРЕ (1948–1972)

Апстракт: Васељенски патријарх Атинагора I (1948–1972) био је харизматична личност. Велики јерарх како за историју Васељенске патријаршије тако и за цео хришћански свет. Човек са уваженом каријером и врло плодношним радом како пре избора за Васељенског патријарха тако и после. Величина његове личности данас се сагледава са многих аспеката, а пре свега његова ангажованост као врховног духовног поглавара православља. Са дугогодишњим административним искуством и далековидошћу коју је поседовао, успео је да Васељенску патријаршију изведе из прошлости „отоманске затворености” и да је са пуноважним значајем васпостави на међународној сцени.

Свети синод Васељенске патријаршије изабрао га је за патријарха 1. новембра 1948. године и на тој функцији је остао све до своје смрти 7. јула 1972. Са аспекта геополитичких прилика време његовог избора и деловања били су веома упитни, јер се свет убрзо после краја Другог светског рата нашао на почетку ере тзв. хладног рата. Геоstrateишки положај и значај који су имале Грчка и Турска био је једно од питања којем су Сједињене америчке државе давале посебну важност. Због тога се међународна дипломатија и политика одлучно укључују и у питање избора Атинагоре и креирање његовог будућег црквено-политичког деловања. Међутим, тешко је оптуужити самога Атинагору да је био умешан у све закулисне игре међународне политике око његовог избора на Васељенски престо. Пре би се рекло да је избор Атинагоре био резултат епохе и распореда интереса политичких сила које су доминирале на међународном нивоу.

У раду приказујемо значај и улогу међународне политике при избору патријарха Атинагоре као и креирање црквене дипломатије Васељенске патријаршије у ери хладног рата са патријархом Атинагором као протагонистом.

Кључне речи: Атинагора, Васељенска патријаршија, међународна дипломатија, црквена дипломатија, избор патријарха, САД, Грчка, Турска.

Питање избора новог Васељенског патријарха непосредно по окончању Другог светског рата било је од вишеструког значаја како за Грчку тако и за Турску. Грчка, која предањски има јаке духовне везе са Васељенском патријаршијом, била је заинтересована по овом питању и због својих унутрашњих новонасталих догађаја. Она је сама изашла из Другог светског рата са главном последицом идеолошке подељености и вишегодишњег грађанског рата.¹ Са друге стране, због привилегије да буде домаћин Васељенске

¹ После Другог светског рата грчко друштво било је подељено на два супротстављена друштвено-

патријаршије на својој територији, Турска се такође активно укључила у избор новог Васељенског патријарха. Треба рећи да је Турска успела да не буде умешана у Други светски рат. У њега је ушла тек када је у суштини био готов, 23. фебруара 1945. године, тада је објавила рат Немачкој. Током претходног периода задржала је неутралан став и имала је трговачке односе са оба зараћена тора. Став Турске током Другог светског рата био је један од највећих проблема за Запад. Њена неутралност је критикована и позната је као политика „неутралне осветнице”.² У међувремену, раздор између Истока и Запада за Турску представљао је изванредну прилику, саму „Божију помоћ”, у остваривању интереса своје стратешке политике. Наиме, у контексту своје политике суздржаности (πολιτική της Ανάσχεσης - Containment)³ између два хладноратовна блока, Турска је имала изузетну стратешку вредност за Сједињене Америчке државе (САД) и стога су јој САД посвећивале посебну пажњу.⁴ Тако ће турска влада жарко подржати кандидатуру Атинагоре, коју је већ подржавала Америка, јер је желела да се због своје националне безбедности повеже са западним блоком. Турска је на све начине желела да покаже своју америчко-центричну и западно оријентисану политичку перспективу, а Атинагора је ту визију јасно отелотворавао.

Атинагора (Аристокле Спиру), рођен је 25. марта 1886. године у селу Василико у провинцији Погони, у Епиру. Његови родитељи су били Матеј (1852–1908), лекар по професији и мајка Елени (1863–1899). Имао је две године млађег Георгија и три године млађу сестру Агати. Основно образовање завршио је у локалним школама у околини. Од 1903. до 1910. студирао је на Богословском факултету на острву Халки где се током студија замонашио, узевши име Атинагора. У марту 1910. рукоположен је за ђакона од митрополита еласонског Поликарпа. Атинагора је имао широко знање језика. Поред матерњег грчког говорио је течно енглески и турски језик, а у задовољавајућем степену француски, српски, бугарски, албански, румунски, руски и шпански. После матуре на Халки (1910) Атинагора одлази за архиђакона код митрополита пелагонског – манастирског Стефана где остаје до 1918. године служећи и наследнику (од 1912) Стефановом, митрополиту Хризостому. У Пелагонији му је поверен надзор над школама, које су деловале под окриљем митрополије, а држао је и часове веронауке у Дидаскалијуму Манастира (Битоља). Током своје службе у митрополији Пелагонији, Атинагора је проживео три узастопна рата – Први и Други балкански рат и Први светски рат. Све ово време проведено у Битољу било је одлучујуће за формирање његове личности. Тада је стекао је драгоцену искуства црквеног администратора, која ће му касније послужити. Из Битоља је отишао када је митрополија Пелагонија престала да припада јурисдикцији Васељенске патријаршије и дошла под јурисдикцију Српске православне цркве. Затим је заједно са Хризостомом отишао у Свету Гору. Углед Атинагоровог монашког лика на Светој Гори је био изузетан те је убрзо добио разне позиве да се ангажује као црквени прегалац и администратор између којих и од атинског архиепископа Мелетија Метаксакиса, каснијег

политичка блока. Један блок је сматрао да земља идеолошки и политички припада Западу и залагао се да после рата наметне политички систем парламентарне демократије, док се други блок залагао за систем управљања земљом заснован на принципима који је изражавао комунистички СССР. Нажалост, ова подела грчког друштва није остала само на идеолошко-политичком нивоу већ је склизнула и у оружани сукоб. Тако је у периоду од 1946. до 1949. године, у периоду избора Атинагоре, Грчка била у грађанском рату.

² У вези с тим: Weber, 1993.

³ Теорија је заговарала да САД треба да зауставе ширење комунизма светом предузимањем низа потеза у различитим деловима планете земље који су били под претњом СССР-а. Амерички дипломата George F. Kennan био је зачетник теорије „суздржаности” (Ανάσχεσης - Containment).

⁴ Σαπρής 1992, 404–405.

васељенског патријарха.⁵ Тако је одлучио да иде код атинског архиепископа и служи као лични секретар. Са тог положаја изабран је 16. децембра 1922. године за митрополита Крфа и Паксуса где је остао осам година (до 1930. године). Свети синод Васељенске патријаршије је 13. августа 1930. године једногласно изабрао Атинагору за Архиепископа Северне и Јужне Америке.⁶ Он се показао као најпогоднија личност да уједини подељене национално и црквено грчки народ у САД.

Од краја 1944. године британски премијер Винстон Черчил (Winston Churchill) није говорио о Хитлеру јер му је „ум био преокупиран опасностима од комунизма”.⁷ Резултат ове забринутости био је злогласни „споразум о стопама“ који је британски премијер склопио са совјетским лидером Јосифом Стаљином (Joseph Stalin) у октобру 1944. године, када је Черчил посетио руску престоницу ради билатералних разговора. Тада су двојица лидера на једноставном парчету папира решили, између осталих, и своје послове на Балкану тако што су се „провизорно“ договорили око процената утицаја двеју сила у балканским земљама. Конкретно, овај лист наводи да би у Румунији Русија имала 90% утицаја, а преосталих 10% западни блок, у Грчкој Велика Британија (у договору са САД) 90% и Русија 10%, у Југославији би утицај био 50–50%. у Мађарској такође 50 – 50%, док би у Бугарској Русија имала 75%, а остатак 25% западном блоку.⁸ Ова фрагментација Балкана у суштини је у пракси потврдила да ће тадашњи савезници у Другом светском рату пре или касније бити будући конкуренти.

Два стратешки и идеолошки зараћена блока хладног рата, Сједињене Америчке Државе и Савез Совјетских Социјалистичких Република (СССР), умешала су и Православну цркву у овај сукоб. При томе, улога која јој је додељена превазилазилазила је границе државне територије коју је свака помесна Црква јурисдикционо имала. Посматрано са геостратешког интереса сукобљених страна могло би се рећи да су две стране на Православну цркву гледале првенствено са глобалног аспекта, тј. колики је био њен значај на плану глобалне или екуменске међународне политике. Конкретно по питању које нас се тиче, видимо да су САД усвојиле динамичну политику мешањем у сам избор васељенског патријарха. Са друге стране, у СССР-у, док је православна црква била под прогоном после Другог светског рата као и допринос Цркве отпору и устанку народа, политички разлози наметнули су попуштање антирелигијске политике. Тако су током овог периода враћене многе од укинутих црквених привилегија. Постојала су очекивања да ће се сарадња политичког руководства и Цркве наставити и да би могли да утичу на друге православне цркве на глобалном нивоу заменом Васељенске патријаршије на челу хијерархије православља што би донело многе политичке користи за земљу. У суштини, комунистичка Русија је била заинтересована да прошири своје политичке ставове кроз пропагандну такозваних мирољубивих намера Цркве. Православни конгрес, од 8. до 18. јула 1948. године у Москви, поводом прославе 500-годишњице успостављања аутокефалности Руске цркве био је позив на буђење западних влада. Тако, у контексту оваког на међународном плану сагледавања црквено-политичких прилика средином 20. века, неки истраживачи су склонили мишљењу да је оснивање Светског савета цркава (ССЦ – Амстердам 1948) и Екуменског покрета у великој мери био део напора Запада да се заустави совјетски продор у црквени простор.⁹

⁵ За избор Мелетија Метаксакиса на Васељенски престо види: Ανδρέας Νανάκης 1988.

⁶ Васељенска патријаршија је наставила са овом акцијом на предлог митрополита коринтског Дамаскина Папандреуа, који је у свом телеграму од 8. августа 1930. године предложио митрополита Крфа и Паксуса као најпогоднијег човека на челу Архиепископије Северне и Јужне Америке. Δεληκωστόπουλος 1988, 49

⁷ Γουίτνερ 1991, 18.

⁸ Γουίτνερ 1991, 18.

⁹ За историју Екуменског покрета види: Τσομπανίδης 2008, 59–92.

Промена става СССР-а према Православној цркви није прошао незапажен од стране САД. У том погледу врло је индикативан извештај Отсека за Истраживања и Обавештајне послове (Office of Research and Intelligence) Стејт департмента САД под насловом „Улога православне цркве у грчкој политици“,¹⁰ где се јасно може приметити да су аспекти Хладног рата пренети и на питање организације црквеног живота Православне Цркве. У прилог томе да су се САД активно бавиле овим питањем иде и извештај америчког Стејт департмента од 1. новембра 1947. године где се расправљала тема „Покушаји Московске патријаршије да наметне свој духовни ауторитет православним црквама ван Совјетског Савеза”.¹¹ Тако су религија и међународна дипломатија постале испреплетене од средине двадесетог века. Неопходност да се САД баве верском дипломатијом огледа се и у речима бившег америчког министра за спољне послове John Kerry: „Што више разумемо религију и промовишемо међуверски дијалог, утолико ће наша дипломатија бити ефикаснија у промовисању интереса и вредности нашег народа”.¹²

Американци су знали да је Васељенска патријаршија увек била поглавар Православља, тј. јурисдикциони и административни центар Православља, те су стога и желели да нови патријарх буде близак САД. Нису хтели да на Фанару¹³ буде изабран проруски патријарх, јер би то значило да би СССР повећао контролу над остатком православних цркава, пре свега у источној Европи. Дакле, Атинагора је био најпогоднија особа. Био је водећи јерарх у блиским односима са америчким председником Труманом (Truman) и са веома добрим познавањем геостратешких корелација које су постојале у региону југо-источне Европе.¹⁴ Тако је избор Атинагоре на васељенски престо врхунац једног дугог процеса и утицаја многих фактора, не само црквених већ и спољашњих. На овом месту треба истаћи да су САД од почетне фазе хладног рата развиле посебан однос са Католичком црквом, Ватиканом. Заједничка компонента обе стране био је антикомунизам. Тако се високо римокатоличко свештенство отворено, чак и кроз пасторалну енциклику, изражавало против комунизма.¹⁵ САД су сматрале улогу Ватикана веома важном у новом међународном послератном окружењу.

Када је дошло време за кандидатуру за избор новог патријарха, Атинагора је остао упамћен као „најподобнија личност”¹⁶ за васељенски престо, онај кога ће подржати

¹⁰ Παύλος 2016, 74

¹¹ Сврха документа је да опише како је Руска Црква након свог прихватања, у контексту совјетске државе, покушала да наметне свој духовни ауторитет целом православном свету и истовремено да врати у своје крило све руске православне цркве дијаспоре, у Европи, Америци и Азији, које су се од ње отцепиле. У извештају се признаје да су ови напори били делимично успешни, углавном у Бугарској, а мање у Југославији. У документу се изричито наводи да спољна деловања Московске патријаршије нису имала само црквене, већ углавном политичке мотиве. Παύλος 2016, 80.

¹² Remarks at Rice University's Baker Institute for Public Policy, Houston, Texas, 26. april 2016. Σωτηρόπουλος 2019, <https://empros.gr/2019/03/thriskeftiki-ekklisiastiki-diplomatia-ston-21o-aiona/>

¹³ Фанар је градска четврт у Константинопољу (данашњи Инстамбул) у којој се налази седиште васељенске/цариградске патријаршије.

¹⁴ У председничкој библиотеци Харија Трумана (Harry Truman Library) у Канзасу постоји фасцикла где је похрањена преписка америчког председника са Атинагором. У првом плану садржину писама карактерише импресивна топлина и међусобна лична наклоност Атинагоре и Трумана. Παύλος 2016, 91–92.

¹⁵ Μάμαλος 2011, 238. Односи се на пасторалну енциклику кардинала Шустера из Милана (Schuster). У њему се римокатолички свештеник отворено окренуо против комунизма, чак и претећи да ће забранити верске тајне онима који су гласали за комунистичке партије или странке које су супротне Католичкој цркви.

¹⁶ N.A.D.S., C.G.R, 1936–1958, 840.4, америчка амбасада у Анкари. Амерички конзулат у Константинопољу у америчкој амбасади у Анкари, 14. марта 1947.

архијереји Синода, који су били под утицајем патријарха Максима. За њега је турска влада била спремна већ у марту 1947. да покрије формалну препреку његовог избора, а то је било држављанство. Посебно је намеравала да додели турски пасош архиепископу Северне и Јужне Америке. Конкретно питање се сматрало релативно једноставним, пошто је Атинагора током година студија на Богословском Факултету на Халки био турски држављанин и у суштини би му било враћено турско држављанство.¹⁷ Са грчке стране није било застоја и влада је заправо активно промовисала питање именовања архиепископа америчког јер је желела да ојача престиж Васељенске патријаршије, посебно у односу на Московску патријаршију, која је, према грчкој влади, користила Совјет као оруђе за вршење политичког утицаја. На крају крајева, Атинагора је испуњавао све неопходне црквене и политичке услове испостављене у конкретном временском периоду.

Поред наведених земаља, за избор новог васељенског патријарха била је заинтересована и Велика Британија. Министарство спољних послова Британије (Foreign Office) навело је потребу „дискретне интервенције“ и јачања Васељенске патријаршије.¹⁸ Британски амбасадор у Вашингтону обавестио је америчку владу да Велика Британија сматра да је Атинагора најпогоднији кандидат.¹⁹ Са друге стране, многи фанарски митрополити нису прижељкивали избор Архиепископа северно-јужне Америке, јер су се плашили да ће то створити лошу климу и постојао је страх да ће патријарси после њега долазити споља, ван Фанара. Међутим, овом приговору фанарских митрополита нико није придавао на значају. У истом периоду (1947. године) московски патријарх Алексije је покушао да сазове свеправославну конференцију у Москви како би се преко Цркве умешао у развој догађаја у СССР-у. Све наведено је ојачало Атинагорину кандидатуру. Тако можемо тврдити да се од лета 1947. па надаље више не помиње Архиепископ Северне и Јужне Америке као могући један од кандидата за смену патријарха Максима, већ као једини кандидат.

Од овог времена (лета 1947.) Атинагорину кандидатуру подржале су САД, грчка влада и турска влада, која је била одушевљена том идејом. Сада, на питање зашто Васељенски патријарх Максим (1946–1948), који је имао озбиљне здравствене проблеме, није одмах смењен, одговор даје документ од 13. августа 1947. који преноси садржај расправе коју је грчки амбасадор Скеферис водио са америчким амбасадором Вилсоном (Wilson). Скеферис је, дакле, свом америчком саговорнику објаснио да је са стране грчких комуниста било оптужби да су се владе САД, Грчке и Турске договориле како би Максима протерали и заменили га Атинагором, са крајњим циљем да искористе Фанар као свој политички инструмент.²⁰ Ове Скеферисове речи су посебно важне, јер с једне стране потврђују јачање Атинагорине кандидатуре и неминовност патријархове промене, али с друге стране истичу деликатност питања. Још један разлог зашто су избори одложени био је и бивши атински архиепископ Хрисант (1938–1941), који је и у касно пролеће 1948. покушавао да у Атини подрива промоцију Атинагорине кандидатуре.²¹ Такође, ни тадашњи атински архиепископ Дамаскин (1941–1949) није био посебно загрејан за Атинагорину кандидатуру. На овом месту треба напоменути да је Максим оптужен да је про-

¹⁷ N.A.D.S., C.G.R, 1936–1958, 840.4, америчка амбасада у Анкари. Амерички конзулат у Константинопољу за америчку амбасаду у Анкари, 14. Марта 1947. Што се тиче питања Атинагориног држављанства, напоменимо само да је Атинагора рођен у Василико Коници, када је ово место још било део територије Отоманског царства. Ово је још више поједноставило ствари у вези са свим што документ спомиње.

¹⁸ Παύλος 2016, 189–190.

¹⁹ Παύλος 2016, 193.

²⁰ Παύλος 2016, 203.

²¹ Παύλος 2016, 273.

совјетски и да су Руси преко њега желели да осетно ојачају своје присуство у монашкој држави Свете Горе Атонске. На све ово американци су изразили своју забринутост да би Атос наводно могао да постане руска војна база, коју би Руси могли да искористе за повећање свог утицаја у региону источног Медитерана. Но, несумњиво, да је стварна америчка бојазан била да ће Русија кроз црквени утицај стећи симпатије верских вођа, а затим то искористити у својој борби против западних сила.²²

Из свега реченог видимо да се у периоду непосредно после Другог светског рата и епохе хладног рата по питању деловања Васељенске патријаршије међусобно преплићу међународна политика и дипломатија, као и интереси, односно политика и дипломатија, Васељенске патријаршије. У сваком случају, пре свега била је неопходна добровољна Максимова оставка чиме би се отворио пут за избор Атинагоре, док било какве реакције архијереја Васељенске патријаршије нису могле да зауставе инсталирани процес Атинагориног избора. Грчка влада је могла да наметне свог изабраника на Фанару без било каквог постојећег изненађења од стране великог „неустаљеног фактора“ који је била турска страна и то из разлога што су две земље сада биле на истој страни и уједињене заједничким интересом против великог непријатеља, комунистичке опасности.

Почетком августа 1948. већина митрополита Васељенске патријаршије вршила је притисак на Максима да поднесе оставку. Такође, Максим је био и под великим притиском грчког амбасадора у Анкари Скефериса. Али иако се у Светом синоду Васељенске патријаршије формирала јака већина у корист Атинагоре, реакције његових противника су се наставиле. У ствари, планирали су да у последњем тренутку, односно током гласања, оборе већину у корист Атинагоре. Неки су известили да иако су отворено стали на страну Атинагоре, ипак ће се током гласања побринути да он не буде изабран. Сам патријарх Максим предузео је извесне кораке у смислу разбијања планова Атинагориних противника. Између осталог, он се залагао за промену састава Синода Васељенске патријаршије уклањањем из њега неких митрополита: Томе Халкидонског, Јоакима Дерконског, Јакова Имвријског, Доротеја Принкипонијског и Адаманта Пергамског, који су били или анти-атинагорски настројени или су правили проблеме у раду Синода.²³ Максим је веровао да ће, ако то учини, Синод тада чинити јерарси пријатељски настројени према архиепископу Северне и Јужне Америке. Наравно, не искључује се могућност да је Максим овим потезима хтео себи да купи мало времена и пролонгира своју оставку. Наиме, неки од опозиционих митрополита „саветовали“ су Максима да је у овом моменту најбоље решење да одложи своју оставку. Према америчким изворима, јерарси који су се супротстављали Атинагори и покушавали да утичу на Максима били су митрополити: Хризостом Неокесаријски, Максим Лаодикијски, Адамантије Пергамски и Кирило Халкијски. Ови јерарси су у то време боравили код патријарха на острву Халки на Богословском Факултету, где се он одмарао и удружили су се са двома Максимовим сестрама, које су такође живеле са њим на острву, и заједно су се трудили да убеди патријарха да не поднесе оставку.²⁴ Али након снажног притиска од стране Скефериса, Максим је прихватио да поднесе оставку. У поподневним сатима (18^{20h}) 18. октобра 1948. Скеферис је телеграфисао вест о Максимовој оставци на следећи начин: „Мало пре Васељенски патријарх поднео је своју оставку првome по реду (митрополиту халкидонском Томи), која ће сутра бити саопштена...“.²⁵

²² N.A.D.S., C.G.R, 1936-1958, 840.4, Америчка амбасада у Анкари, извештај америчког Стејт департамента „Бр. 3127. Улога православне цркве у грчкој политици“, Вашингтон, 15. маја 1946. године.

²³ Παύλος 2016, 299.

²⁴ N.A.D.S., C.G.R, 1936-1958, 840.4, америчка амбасада у Анкари. Амерички конзулат у Константинопољу за америчку амбасаду у Анкари, 15 Октобар

²⁵ «Οικουμενικός Πατριάρχης παρέδωκε про ολίγου παραίτησιν του εις πρώτον τη τάξει [μητροπολίτη Χαλκηδόνος Θωμά], όστις θ' ανακοινώση αυτήν αύριον εις Ιεράν Σύνοδον μετατρεπομένην εις ενδημούσαν

Свети Архијерејски Синод Васељенске патријаршије прихватио је Максимову оставку 19. октобра 1948. године.²⁶ Грчка влада, пак, била је забринута због митрополита који су реаговали на избор Атинагоре те је предузела неке мере предострожности како би их држала под контролом. Пре свих, на мети владиних мера нашао се митрополит дерски Јоаким који је био најјачи противкандидат Атинагоре.²⁷ Његову кандидатуру за новог патријарха грчка влада је покушала да депласира јавно га оптужујући да је симпатизер комуниста. У ову пропаганду укључила се и турска полиција, која је против њега покренула досије због наводних односа са комунистичким круговима на Кипру. На тај начин би турска влада по потреби интервенисала против митрополита Деркона Јоакима. Истовремено и турска штампа била је отпочела жестоку кампању против митрополита Јоакима представљајући га као симпатизера Совјетског Савеза. Све ово и још много тога догодило се пре избора. Несумњиво, међутим, да Атинагора није био умешан у све ове закулисне радње и тешко би га било оптужити да је он одговоран за стварање напете ситуације при избору новог патријарха. Повод за избор баш Атинагоре био је последица епохе и стицаја политичких околности на међународном нивоу.

У понедељак, 1. новембра 1948. године, Атинагора је изабран за васељенског патријарха²⁸ од стране Светог Архијерејског синода Васељенске патријаршије са 11

συμμετοχή και λοιπόν μητροπολιτών προς καθορισμόν εκλογής νέου Οικουμενικού Πατριάρχου, ήτις επιπευθή. Ενεργηθήτε ενεργήσητε ταχέως αποστολήν τηλεγραφικώς συμψηφου ως ημέτερον. Αποστέλλεται Αθήνας, ανακοινούται Παρισίου». Α.Υ.Ε., 1948/Φ118/ΥΦ1, Грчки конзулат у Константинопољу (пошиљалац амбасадор Скеферис) Министарству иностраних послова Грчке, АП 3925, 18. Октобар 1948. Сутрадан је Васељенска патријаршија званично објавила оставку: КПА, А/ 101, стр. 442, обавештење о оставци патријарха Максима, АП 507, 19. Октобар 1948.

²⁶ N.A.D.S., C.G.R, 1936-1958, 840.4, америчка амбасада у Анкари. Америчка амбасада у Анкари у Стејт департменту САД, 777, 19. Октобар 1948.

²⁷ Дерконски Јоаким (Пелеканос), из Ставруполиса, 12. децембар 1931. – 23. јануар 1950: У свету Леонидас Пелеканос је рођен у Цивалиону у Константинопољу 12. јуна 1892. године, али су му родитељи били родом са Хиоса. Живео је на овом острву до своје 12. године. Прва слова научио је на Хиосу, а по повратку у Константинопољ уписао је богословски Факултет на Халки коју је завршио 1917. Октобра 1922. рукоположен је за ђакона од митрополита Еноса, а касније Халкидонског Јоакима примивши име Јоаким. Септембра 1924. постављен је за управника Богословског Факултета на Халки, а 24. јуна 1926. године изабран је за титуларног митрополита Ставруполиса да би 12. децембра 1931. године био постављен за митрополита Дерка. Током свог митрополитског служења био је члан синода Васељенске патријаршије те члан/председник разних синодских одбора, и представљао је Патријаршију на многим мисијама у иностранству. Дерконски Јоаким је изненада преминуо у понедељак, 23. јануара 1950. од срчане болести. Вероватно је оболео од ове болести због неизбора за патријарха 1948. Чини се да га је избор Атинагоре коштао, јер је он био избор већине архијереја Патријаршије, али разлози које наводимо у нашем раду на крају му је одузео престо. У вези с тим: Σταυρίδης 1996, 173-174. Индикативно за Јоакимову тугу је оно што лист „Нју-јорк тајмс“ помиње у свом телеграму и поново објављује „Етникос Кирикас“ - «Εθνικός Κήρυκας»: „Јоаким, који се мучио 15 година да постане патријарх, бризнуо је у плач када је схватио да више нема шансе. Седео је непомично, погнуте главе, док је објављен резултат“ - «Ο Ιωακείμ, ο οποίος εμόχθησε επί μια 15ετία δια να γίνη Πατριάρχης, εξέσπασεν εις δάκρυα, όταν αντελήφθη ότι δεν είχε πλέον πιθανότητα. Εκάθητο ακίνητος, με την κεφαλήν προς τα κάτω ενώ το αποτέλεσμα ανηγγέλετο». У вези с тим види: Εθνικός Κήρυξ (Νέας Υόρκης), Τετάρτη 3 Νοεμβρίου 1948.

²⁸ Архив Министарства иностраних послова Грчке - грчки конзулат у Константинопољу А.Υ.Ε., 1948/Φ118/ΥΦ1, АП 1693, 1. новембар 1948. Видети такође А.Υ.Ε., 1948/Φ118/ ΥΦ1, амбасада грчке у Анкари Министарству иностраних послова Грчке, АП 4074, 1. Новембар 1948., телеграм од стране Скефериса који је био посебно топао: „Обавештавам вас са радошћу избору Атинагоре за васељенског патријарха, верујем да ће његово ступање на васељенски престо допринети ширењу основа и јачању истих и биће почетак новог осветљења прековне институције на добробит Цркве и нације“

гласова „за“ и 6 против односно неважећих (белих – суздржаних).²⁹ Код већине, вест о избору Атинагоре на васељенски престо изазвала је осећања радости и усхићења, а што је на својствен начин пропраћено и у дневној штампи. Најважније атинске и турске новине које су изашле 2. новембра 1948. објавиле су чланке пуне одушевљења о избору новог васељенског патријарха. У дневним новинама „Катимерини“ (Η Καθημερινή) коментарисано је како ће нови патријарх православља ојачати свој престиж. У новинама „Вима“ (Το Βήμα) је саопштено да ће после дужег периода мировања, Фанар духовно водити један истински угледни духовник. Наиме, овај лист је, у складу са владајућом грчком друштвено-политичком климом, те сагледавајући избор новог Васељенског патријарха са геополитичког и тадашње поделе на Исток и Запад, карактеристично констатовао да је „православна црква била најважнији антикомунистички фактор у култури Истока“. Амерички председник Труман (Truman) био је међу првим државницима који су упутили писмо честитке. Такође и све православне помесне цркве, укључујући и оне из земаља које су биле под директним утицајем СССР-а, до почетка децембра 1948., званично су изразила своје задовољство Атинагориним избором. Тако је Атинагорин избор запечатио заједнички напор три владе, САД, Грчке и Турске.

После избора најважније је било да се договори долазак новоизабраног патријарха из САД у Цариград. Али било је неких практичних проблема. Најважнији од њих односио се на питање Атинагориног турског држављанства, као и на питање начина како да му буде уручено. Овде је било неопходно извести веома деликатне манипулације како се не би увредила ниједна од укључених страна, било новог патријарха, било америчке или турске владе. Због тога је Атинагора био принуђен да одложи свој одлазак из САД за неколико месеци. Званично, због решавања одређених црквених питања Архиепископије Северне и Јужне Америке. За то време постојале су сталне консултације о томе да би турска страна избегла било какве критике у вези са легитимношћу избора, разматрано је издавање Атинагориног турског пасоша са датумом раније од 1. новембра. Следеће што је требало решити било је где и како ће се Атинагора одрећи америчког држављанства и истовремено узети турско држављанство. Коначно, консултације у америчкој престоници су уродиле плодом и након што је прво одбацила могућност да се Атинагора заустави у Лондону, како се не би видело да се идентификује са Англичанском црквом, одлучено је да би најбоље решење било да се пређе на неутралну зону - Париз и у америчкој амбасади да се одрекне држављанства САД.³⁰ Затим би му, доласком на аеродром у Цариграду (Инстанбулу), префект града уручио турски пасош који је био неопходан новом васељенском патријарху.

Патријарх Атинагора је америчким председничким авионом отпутовао за Константинопољ (Инстамбул) у недељу, 23. јануара 1949. године, са станицом у Паризу. Устоличење је обављено у четвртак 27. јануара 1949. године у патријаршијском храму. На церемонији су одсуствовали представници совјетског конзулата и социјалистичких

- «*Ἀγγέλων εὐχαρίστως ἐκλογὴν Ἀθηναγόρα Οἰκουμενικόν Πατριάρχην πέποιθα ὅτι ἀνοδος αὐτοῦ εἰς οἰκουμενικόν θρόνον θα συμβάλῃ εἰς επέκτασιν βάσεων καὶ ἐνίσχυσιν κύρους αὐτοῦ καὶ θα ἀποτελέσῃ σταθμὸν νέας ἀκτινοβολίας προαιωνίου θεσμοῦ ἐπ' ἀγαθῷ Ἐκκλησίας καὶ ἔθνους*».

²⁹ Они који су гласали за Атинагору били су 1) Тома Халкидонски, 2) Поликарп Прусијски, 3) Доротеј Принкипониски, 4) Генадије Илипољски, 5) Јаков Имвријско - Тенедски, 6) Леонтије Теодоруполски, 7) Константин Иринополски 8) Герман Енијски, 9) Филотеј Прикониски, 10) Агатангелос Кидонијски и 11) Пагратије Гански и Хоре. Шест белих гласова припадало је митрополитима Јоакиму Деркском, Адамантију Пергамском, Кирилу Халдијском, Хризостому Неокесаријском, Максиму Лаодикијском и Максиму Сардском. Δελτιώστούπουλος 1988, 97, υποσημ. 177. & Σταυρίδης 1977, 612 – 613.

³⁰ Μάμαλος 2011, 274.

земаља сателита СССР-а. Након устоличења, патријарх је посетио турског председника Исмета Инонуа (Ismet Inonu) у Анкари. Посета турској престоници била је импозантна. У Анкару је отпутовао вагоном турске владе и тамо га је званично примио државни и политички врх Турске. Нови патријарх је био оснажен, пошто је имао личну подршку лидера тада најмоћније државе на свету, САД. Сам председник Америке, Труман (Truman), дао је лично писмо Атинагори да га пренесе председнику Турске.³¹ Атинагора је свој пут ка Васељенском престолу започео са најбољим предзнацима, али је током свог патријарховања прошао кроз периоде великих тешкоћа и сам био на тешким искушењима.

Атинагора је на трону Васељенске патријаршије био 24 године (1948–1972). Митрополит Ефески Хризостом Константинидис наводи да је „Атинагорина делатност била величанствена“.³² Од година његовог мандата, усудили бисмо се да кажемо да је првих седам било релативно нејасно, односно од 1948. до 1955. године. Патријарх је у том периоду имао добре односе са турском државом, главним фактором који је утицао на положај или постојање васељенске патријаршије. Од свог избора до септембра 1955. године показао је посебан интерес за стварање хармоничних односа са турском државом, промовишући, колико је могао, питање грчко-турског суживота. Међутим, догађаји из септембра 1955. године, када су турске власти извршиле погром над грчком мањином у Константинопољу и целој Турској, били су шок за патријарха Атинагору.³³ Он лично није веровао да ће турско руководство, са којим је до тада имао складну сарадњу и везивао га је заједнички интерес, тако нешто учинити. У сваком случају, извесно је да су септембарски догађаји били највеће разочарење које је осетио у животу када је схватио да су му се сви снови о грчко-турском пријатељству и складном суживоту срушили.

Непосредно после Лозанског мировног уговора (1923), Турска је грчкој мањини желела да смањи њену динамику,³⁴ а прилика за то указала се 1955. године. Постоји више разлога за негативан развој догађаја. Посебно важан разлог било је питање Кипра. Наиме, 1. априла 1955. избила је оружана борба кипрана против британске окупације Кипра, под вођством организације ЕОКА (Εθνική Οργάνωση Κυπρίων Αγωνιστών - Национална организација кипарских бораца). Њен вођа је био пензионисани кипарски официр грчке војске Георгиос Гривас или Дигенис. ЕОКА је захтевала независност Кипра од

³¹ Παύλος 2016, 339–341

³² Κωνσταντινίδης 1995, 25–26

³³ У ноћи 6. септембра 1955, турска руља изазвала је насилне инциденте и пљачку имовине грчких исељеника у Константинопољу, као и других немуслиманских мањина. Званично, ови инциденти су спонтана реакција масе на вест да је претходне ноћи дошло до подметања бомбе на кућу у којој је рођен Кемал Ататурк у Солуну. У суштини ове епизоде су биле унапред испланиране од стране Турске. То није била спонтана реакција турске гомиле, већ пре погром над Грцима. Како се касније испоставило, дошло је до регрутовања и транспорта руље из других региона Турске у Константинопољ и њеног плана акције. Штавише, испоставило се да је напад на Кемалову кућу у Солуну био провокација. Резултат септембарских немира, како су те епизоде познате у литератури, био је уништење хиљада кућа, радњи и опште имовине Грка у Константинопољу. Скрнавили су гробља и пљачкали скоро све цркве. Међу прогнанима је било и људских жртава. Тада је у Константинопољу живело више од 100.000 Грка. САД није помогла да спасе православне Грке у Константинопољу од турског масакра 6. септембра 1955. године. Изгледа да је неписано правило да мали народи имају илузију о вечним пријатељима, а да велики народи само раде на вечним интересима. Ударац за грчку мањину био је одлучујући. Био је то почетак краја за Грке у Константинопољу. После тога је хеленизам, који је до тада био важна компонента привредног и друштвеног живота Турске, доведен до увенућа. Већина је била принуђена да благовремено напусти Турску, јер није могла да преживи у непријатељском окружењу. Данас у Константинопољу живи око 2000 православних Грка. У вези с тим: Σαπφής 1982, 61–273.

³⁴ Δεληκωστόπουλος 1988, 98–100

британског фактора и његову интеграцију у грчку државу (Уједињење). Турска мањина је реаговала на ове планове кипарских Грка и као одговор на ЕОКА створила сопствену оружану групу, која је имала дијаметрално супротне циљеве и позвала на поделу острва на две државе, једну Турско-кипарску и једну Грчко-кипарску. Ситуација на Кипру се заоштрила, посебно у Турској, а кипарско питање се претворило у национално питање.³⁵ Турска штампа оптужила је архиепископа Макарија III³⁶ да стоји иза ЕОКА. Атинагору су Турци притискали да се одрекне архиепископа кипарског.³⁷ Он сам, иако се радикално није слагао са Макаријевом политиком, то није учинио, у оквиру своје стандардне тактике нереаговања импулсивно и под притиском. Међутим, упркос његовом опрезном ставу, турска страна је ударила против грчке мањине у Константинопољу. Тако је Турска нашла изговор за овај инцидент да се обрачуна са грчком мањином.

Од септембра 1955. до његове смрти, екстровертност је била обележје његове политике. Покушавајући да унапреди улогу Фанара и да га извуче из тешког положаја у који га је довела турска политика, због погоршања грчко-турских односа, поставио је за циљ унапређење међухришћанског и међуправославног дијалога.³⁸ Атинагора је био динамичан током свог мандата. Не само на почетку, када је имао подршку важних институционалних центара, већ и касније, да кажемо у „каменом“ периоду, тј. у периоду после 1955. године, када је ризиковао да га турска политика изолије унутар Фанара.

На пољу међухришћанског дијалога, Атинагора је покренуо иницијативе током 1960-их, и започео његовим историјским сусретом са папом Павлом VI јануара 1964. године у Јерусалиму. Врхунац његових односа са поглаваром Римокатоличке цркве била је међусобна размена посета двојице црквених поглавара на Фанару и Риму 1967. године. У међувремену, 7. децембра 1965. године, скинуте су анатеме из 1054. године између Православне цркве и римокатолика и од тада је започет дијалог како би се отклониле све препреке које су постојале у нормализовању односа православних и римокатолика.³⁹

Остварујући своју личну жељу за унутархришћанским помирењем, Атинагора је предузео важне кораке у правцу другог важног стуба хришћанства - протестантских вероисповести.⁴⁰ Године 1967. посетио је Лондон и састао се са кентербериским надбискупом, чиме је продубио низ контаката и размене посета између Православне Цркве и англиканаца. У исто време, Атинагора је неговао односе Васељенске патријаршије са Светским савезом цркава (ССЦ). У том смислу путовао је у Женеву, где је посетио седиште Савета, док су за време његовог мандата фанариотски митрополити учествовали на генералним скупштинама ССЦ у Евастону (II, 1954), Њу Делхију (III, 1961) и Упсали (IV, 1968).⁴¹

Посебно је значајан допринос патријарха Атинагоре на плану унапређења међуправославног дијалога. Организовао је пет свеправославних конференција на Родосу (1961, 1963, 1964) и две у Шамбезију у Женеви, Швајцарска (1968 и 1971). Циљ ових конференција био је тражење јединственог православног одговора на новоузрасле црквене, црквено-политичке и културолошке проблематике епохе, као и јачање односа и јединства међу православним црквама. Као енергичан црквени прегалац Атинагора није

³⁵ Σαπφής 1982, 72-81

³⁶ Архиепископ кипарски Макарије III (рођено име: Михаил Христодулу Мускос 1913-1977) био је поглавар аутокефалне православне цркве Кипра од 1950. до своје смрти и први председник Републике Кипар од 16. августа 1960. до смрти 3. августа 1977. године.

³⁷ Βερέμης 2013, 148-149

³⁸ За међуправославни дијалог и посебно свеправославне конференције које је организовао Атинагора, види: Δεληκωστόπουλος 1988, 153 – 156.

³⁹ «Ανακοινωθέν», Οικουμενικό Πατριαρχείο, *Ορθοδοξία*, ΜΖ' (1962), 557.

⁴⁰ Καλογήρου 1975, 238-243.

⁴¹ О односима Атинагоре са протестантским светом, види: Δεληκωστόπουλος 1988, 199-209.

оклевао да 1965. године, усред епохе хладног рата, посети православне патријархе Србије, Бугарске и Румуније на разговоре. Рекли бисмо да је Атинагора пажљиво и одмерено управљао односима са православним црквама источног блока. Тако на пример, са разумевањем је гледао на самопроглашење Бугарске Цркве за патријаршију, али се оштро противио плановима Московске патријаршије да повећа свој утицај и посебно њеним плановима да промовише стварање независне Руске Цркве у Америци, која би била под совјетском контролом.⁴² Овај потез Атинагора је повукао упркос свом чврстом уверењу да су Васељенска патријаршија и Московска патријаршија сестринске цркве и да треба да одржавају добре односе. И сам је, наиме, радио у правцу зближавања са Руском црквом и успео је да постигне неке резултате у том погледу, а главни су присуство посланика Московске патријаршије на православним конференцијама на Родосу, али и посета Московског патријарха Алексија I Фанару (децембар 1960).⁴³

Током свог мандата, Атинагора се посебно интересовао за питања просвете, као и на претходним функцијама које је обављао. Тако је, у контексту промовисања екуменских и светоотачких студија, основао Међуправославни центар у Шамбезију у Женеви (1966), Институт за светоотачке студије при манастиру Влатадон у Солуну (1968) и Теолошку академију на Криту (1968).⁴⁴ О његовој љубави према књижи и просвети говори и оснивање патријаршијске штампарије у подруму патријаршијске зграде на Фанару, оживљавањем старе штампарије патријарха Кирила Лукариса.⁴⁵

Закључак

Избор Атинагоре на васељенски престо савршено се уклапао у геополитички контекст блоковских подела епохе тзв. хладног рата. Исто тако његов избор, као и промовисање значаја Васељенске патријаршије непосредно после Другог светског рата, изванредно су се уклапали у контекст турске политике суздржаности међу блоковским поделами. Цариградски патријарх је био више од поглавара православне заједнице. Он је био духовни пастир милиона православних хришћана, од којих је велика већина живела у региону источне Европе, која је у то време била у центру политичких сукоба између великих сила. Американци су укључили Цркву у садржај својих планова, али Совјети су то први урадили.

Архиепископ Северне и Јужне Америке Атинагора Спиру је као личност прикупио захтевајуће предности. Конкретно, био је архијерарх познате вредности, харизматичан, упућен у америчку политичку стварност. Поред тога, био је лични пријатељ многих америчких политичара, а посебно америчког председника Харија Трумана (Harry Truman). Имао је изузетан углед не само грчких исељеника, већ и Турака у Америци. У свести Американаца он је приказан као најпогоднији да заузме Васељенски престо. Избор Атинагоре је историјски вредан пажње, јер је то било одступање од до тада уобичајене праксе приликом избора васељенских патријарха, да се преферирају јерарси који долазе из круга Фанара.

Владе Грчке и Турске имале су заједнички интерес да се придруже америчкој политици непосредно после Другог светског рата. Грчка страна јер се усред грађанског

⁴² За настојање Московске патријаршије да промовише проглашење независне Руске православне цркве, види: Δεληκωστόπουλος 1988, 133–146.

⁴³ Τσάκωνας 1976, 74–82.

⁴⁴ Σταυρίδης 1987, 158.

⁴⁵ Ова штампарија је радила од 1951. до 1964. Издавала је часописе „Православље” – «Ορθοδοξία» и „Апостол Андреј” – «Αλόστολος Ανδρέας», као и разне богословске књиге: Δεληκωστόπουλος 1988, 114.

рата борила да спречи потпадање Грчке под утицај СССР-а. Турска влада је имала дво-
струки циљ, с једне стране, да збаци са себе оптужбе за свој контроверзни став у Другом
светском рату, а са друге стране, била је забринута за само своје постојање у односу на
свог великог и моћног суседа, СССР-а. Истовремено, обе су желеле да унапреде своју
геополитичку улогу у послератном хладноратовском окружењу. Њихов став о избору
Атинагоре доказује да су обе земље, везане за спрегу Запада, избор новог Васељенског
патријарха 1948. тумачиле политичким терминима и да су биле извршни органи Запада
на православном пољу. На тај начин Атинагора је својим избором увео Васељенску
патријаршију на међународну политичку шаховску таблу у доба хладног рата.

Литература

- «Ανακοινωθέν», Οικουμενικό Πατριαρχείο, *Ορθοδοξία*, ΜΖ' (1962), 557.
«Ενθρονιστήριος Ομιλία», *Ορθοδοξία* ΚΔ' (1949), 36–46.
Αρχείο Υπουργείου Εξωτερικών (Α.Υ.Ε.), 1948/ Φ118/ΥΦ1
Κώδικας Πατριαρχικής Αλληλογραφίας (Κ.Π.Α.) Α' / 101, σ. 442, 19 Οκτωβρίου 1948
National Archives Department of State (Ν.Α.Δ.Σ), Classified General Records
(C.G.R.), 1936–1958, 840.4
Βερέμης Θάνος (2013): *Ιστορία των ελληνοτουρκικών σχέσεων, 145–2005*, Αθήνα.
Γουϊτνερ Λώρενς, *Η αμερικανική επέμβαση στην Ελλάδα 1943–1949*, Θεσσαλονίκη
1991
Δελγκωστόπουλος Αθανάσιος (1988), *Έξω από τα τείχη: Αθηνάγορας Α΄. Ο*
Οικουμενικός Πατριάρχης. Μελέτη για την προσωπικότητα και τη δράση του, Εκδ. Δέλτα, Αθήνα
Καλογήρου Ιωάννης (1975): Η Ορθόδοξος Εκκλησία εις την Οικουμενική κίνηση
κατά την πατριαρχικήν εγκύκλιον Αθηνάγορου Α΄ (31 Ιανουαρίου 1952), Συλλογικός Τόμος
στο *Αθηνάγορας Οικουμενικός Πατριάρχης, ο Ηπειρώτης*, εκδ. Εταιρείας Ηπειρωτικών
Μελετών, Ιωάννινα 1975, σ. 238–243.
Κωνσταντινίδης Χρυσόστομος (1995): *Οικουμενικό Πατριαρχείο και Οικουμενικοί*
Πατριάρχαι από το 1923 έως σήμερα, Κατερίνη
Νανάκης Ανδρέας (1991): *Η χηρεία του Οικουμενικού Θρόνου και η εκλογή του*
Μελέτιου Μεταξάκη (1918–1921), διδακτορική διατριβή, Τμήμα Θεολογίας, Θεολογικής
Σχολής Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, 1988.
Μάμαλος Γεώργιος Σπυρίδων (2011): *Το Πατριαρχείο Κωνσταντινουπόλεως κατά την*
περίοδο 1918–1972. Διεθνής πολιτική και οικουμενικός προσανατολισμός, Αθήνα – Κομοτηνή.
Παύλος Σεραφεΐμ (2016): *Η εκλογή του Αρχιεπισκόπου Αμερικής Αθηνάγορα στον*
Οικουμενικό Θρόνο (1946–1948), Διδακτορική Διατριβή, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο
Θεσσαλονίκης
Σαρρής Νεοκλής (1992): *Εξωτερική πολιτική και πολιτικές εξελίξεις στην Πρώτη*
Τουρκική Δημοκρατία. Η άνοδος της στρατογραφειοκρατίας (1923–1950), τ.1, Εκδ. Γόρδιος,
Αθήνα
Σαρρής Νεοκλής (1982): *Η άλλη πλευρά. Διπλωματική χρονογραφία του διαμελισμού*
της Κύπρου με βάση τις τουρκικές πηγές, τ. 2, Αθήνα
Σωτηρόπουλος Παναγιώτης (2019): *Θρησκευτική - Εκκλησιαστική Διπλωματία στον*
21ο Αιώνα, <https://empros.gr/2019/03/thriskeftiki-ekklisiastiki-diplomatia-ston-21o-aiona/>,
Εμπρός, καθημερινή εφημερίδα Ξάνθης, ανακτήθηκε στις 8 Μαρτίου 2019.
Σταυρίδης Βασίλειος (1996): *Επισκοπική Ιστορία του Οικουμενικού Πατριαρχείου*,
Εκδ. Αφοί Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη

Σταυρίδης Βασίλειος (1987), *Ιστορία του Οικουμενικού Πατριαρχείου, 1453 – σήμερα*, Εκδ. Αφοί Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη

Σταυρίδης Βασίλειος (1977): *Οι Οικουμενικοί Πατριάρχαι 1860 – σήμερα, Α΄ Ιστορία*, ΕΜΣ, Θεσσαλονίκη

Τσάκωνας Δημήτριος (1976): *Αθηναγόρας, ο οικουμενικός των νέων ιδεών*, Αθήναι

Τσομπανίδης Στυλιανός (2008): *Η συμβολή της Ορθόδοξης Εκκλησίας και Θεολογίας στο Παγκόσμιο Συμβούλιο Εκκλησιών*, Εκδ. Πουρναράς, Θεσσαλονίκη

Weber Frank (1993): *Ο επιτήδειος Ουδέτερος. Η τουρκική πολιτική κατά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο*, Εκδ. Θετίλη, Αθήνα

**INTERNATIONAL DIPLOMACY AND POLITICS
IN THE ELECTION OF ECUMENICAL PATRIARCH ATHENAGORAS (1948-1972)**

The election of Athenagoras to the Ecumenical Throne entirely belonged to the political framework of its time, over the course of the Cold War. Within the context of the Containment policy, the significance of the Ecumenical Patriarchate was specifically highlighted. The Patriarch of Constantinople was more than just the head of the Orthodox community of the City; he was also the spiritual leader of millions of Orthodox Christians, the overwhelming majority of whom lived in Eastern Europe, which at that time was at the heart of the political confrontation of the Great Powers. The Americans included the Church in their plans, but it was the Soviets who had done it first.

The Archbishop of North and South America, Athenagoras Spyrou, possessed all the required advantages as a personality. Specifically, he was a hierarch of renowned value, charismatic, and knowledgeable about American political reality. Furthermore, he was a personal friend of many American politicians, especially of the US President Harry Truman. He enjoyed the esteem not only of the Greek expatriates but also of the Turks in America. Thus, in the minds of the Americans, he emerged as the most suitable candidate to occupy the Ecumenical Throne. Athenagoras' election is historically noteworthy because it deviated from the usual tactic in the elections of ecumenical patriarchs until then, where hierarchs from the circle of the Phanar had been preferred.

The governments of Greece and Turkey had a common interest in aligning with the American policy after World War II. The Greek government, being in the midst of the maelstrom of the Civil War, struggled to prevent Greece from falling into the sphere of influence of the USSR. The Turkish government, on the other hand, had a dual goal: on the one hand, to rid itself of the accusations regarding its controversial stance in World War II and, on the other hand, to safeguard its own existence vis-à-vis its large and powerful neighbor, the USSR. At the same time, both countries sought the upgrade of their geopolitical role in the post-war Cold War environment. Their stance in Athenagoras' election proves that both countries, tied to the West, interpreted the patriarchal election of 1948 in political terms and acted as executive organs of the West in the Orthodox field. Through his election, Athenagoras introduced the Ecumenical Patriarchate into the international political chessboard of the Cold War era.